

РОЗДІЛ I

Теорія і методологія професійної освіти і навчання

УДК: 796.071.4:378.147:348.047

Багорка Анна Миколаївна,
викладач

*Запорізький національний університет,
Економіко-правничий коледж
69063, м. Запоріжжя вул. Жуковського, 66Б
Запорожский национальный университет,
Экономико-правовой колледж
69063, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66Б
of Zaporizhzhya National University,
Economics and Law College
69063, Zaporizhzhya, Zhykovsky street, 66B*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАСТУПНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СИСТЕМІ «КОЛЕДЖ-УНІВЕРСИТЕТ»

Постановка проблеми. Сучасній системі освіти притаманні процеси інтенсифікації та глобалізації. У зв'язку з цим з'являються нові вимоги як до якості професійної підготовки, так і до особистості майбутнього фахівця. Є нагальна необхідність у ретельному аналізі існуючої системи освіти, адже професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту є одним із пріоритетних завдань державної політики, яка, в першу чергу, спрямована на здоров'я громадян та нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фізична культура, як зазначають вчені-педагоги М. Герцик, О. Вацеба, є специфічним багатофункціональним явищем, у сфері якого вирішується широке коло завдань від особистих до державних і загальнолюдських [1, с.12]. Огляд творчого доробку вчених Б. Бальсевича, М. Визитея, Л. Лубишевої, Ю. Ніколаєва, В. Столярова свідчить, що з позицій сьогодення фізична культура розглядається як рівноправний компонент загальної культури. На думку В. Бальсевича, вона є містком, який дозволяє поєднати соціальне й біологічне в розвитку людини [2, с.15]. Отже, організації змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту необхідно приділити належну увагу і піддати ретельному аналізу.

Процес професійної підготовки фахівців для галузі фізичної культури і спорту на сьогоднішній день все більше орієнтується на застосування принципу наступності при вивченні як природничо-наукових, так і загально-професійних та спеціальних дисциплін. Разом з тим, розвиток багаторівневої освіти і ступеневої підготовки фахівців загострив проблеми наступності змісту різних рівнів і ступенів професійної підготовки, в тому числі і проблему формування змісту освіти та навчання в системі «коледж-університет».

Аналіз літературних джерел виявив, що дослідженню наступності у системі «коледж-уні-

верситет» присвячено недостатньо робіт, до того ж вони орієнтовані переважно на теоретичне обґрунтування проблеми. Здебільшого під приціл науковців попадають системи початкової і середньої освіти. Проблема наступності має свою історію і вивчалася багатьма вченими, серед яких: А. Макаренко, В. Сухомлинський, Е. Баллер, В. Гринін, А. Лодигін, Г. Ісаєнко, А. Ківерялг, Я. Умборг, Р. Маслюк, Ш. Ганелін та ін. Проте в цьому різноманітті відсутні дослідження, у яких системоутворювальним елементом безперервної освіти була б дворівнева підготовка майбутнього фахівця у системі «коледж – університет».

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі категорія наступності розглядається у філософському, загальнонауковому, педагогічному та дидактичному аспектах.

У філософській літературі під «наступністю» розуміється зв'язок між різними етапами або ступенями буття і пізнання, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих сторін його організації при зміні цілого як системи, тобто при переході з одного стану в інший [3, с. 43].

Загальнонаукова категорія «наступність» має об'єктивний і загальний характер, проявляючись у природі, суспільстві і пізнанні. Сучасний стан наступності в навчанні характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань і неоднозначністю тлумачення окремих понять у даній області. Як відомо, існує два підходи до розгляду цієї проблеми: в конкретному застосуванні до складних педагогічних явищ наступність виступає як інструмент, що дає можливість проникнути в суть методичних проблем, досліджувати і управляти процесом навчання і виховання, і в той же час сама «наступність» є предметом цілеспрямованих і різноманітних досліджень.

У педагогіці вперше науково обґрунтував та дав визначення поняттю «наступність» профе-

сор Ш. Генелін. Проведене ним дослідження дало змогу йому вперше науково обґрунтувати і дати тлумачення поняття «наступність», визначити її місце серед дидактичних принципів, основні шляхи забезпечення в педагогічному процесі, котрі, на нашу думку, не втратили актуальності і в наш час. Він розкрив роль, місце і значення уроку для наступності навчальної роботи, звернув увагу на недоліки в дослідженні даної проблеми, зокрема на недостатнє врахування позиції самого учня, вказав на важливість і складність цього питання в навчанні. Наступність Ш. Генелін називає «дидактичним принципом, який забезпечує цілісність та системність знань» [4].

Психолого-педагогічні аспекти наступності в системі «коледж – університет» стосуються професійного самовизначення; готовності до праці; змістовної і процесуальної готовності до виконання певної професійної діяльності, вміння застосовувати одержані знання на будь-якому етапі професійної підготовки; професійного самовизначення; інтелектуального самовизначення тощо [5].

Однією з важливих переваг функціонування навчальних комплексів є підвищення рівня якості знань студентів. Це пояснюється попередньою підготовкою в межах ВНЗ нижчого рівня, яка сприяє кращому і глибшому засвоєнню знань під час навчання у ВНЗ вищого рівня. Випускники комплексів мають вищі адаптивні здібності до швидких змін в умовах ринку, краще підготовлені до організаційно-управлінської діяльності [6].

Метою статті є визначення організаційно-методичних засад наступності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет».

Ефективна професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту здійснюється сьогодні у навчальних комплексах, зокрема в системі «коледж – університет». В ньому створено соціально-організаційні та психолого-педагогічні умови забезпечення цього процесу, де реалізація принципів особистісно орієнтованого навчання надає широкі можливості для вибору спеціалізації, а умови комплексу дозволяють здійснювати процес управління навчально-виховним процесом на більш високому рівні. Головне призначення комплексу – розширити і поглибити науково-методичне забезпечення системи безперервної освіти. В умовах функціонування таких комплексів з'являються реальні можливості продуктивної реалізації ідей багаторівневості, багатоканальності, варіативності, безперервності, гнучкості системи професійної підготовки педагогічних кадрів, наближення її до потреб сфери освіти й особистості.

До основного шляху ефективного функціо-

нування комплексу «коледж-університет» відноситься взаємодія однієї ланки з іншою на засадах послідовності та кропіткої організації змісту навчально-виховного процесу та створенні інтегрованих навчальних планів і програм.

По-перше, ніж створювати оптимальну модель професійної підготовки, необхідно зупинитися на складниках, що в кінцевому результаті і складуть її зміст.

До першого етапу організації навчально-виховного процесу майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет» ми віднесемо формулювання цілей та завдань професійної підготовки, базування на педагогічних принципах, встановлення видів діяльності та підходів.

Метою професійної підготовки вказаної спеціалізації є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для здійснення професійної діяльності.

До провідних завдань відносяться:

- забезпечення безперервного усебічного розвитку;
- навчання вирішенню професійних задач;
- високий ступінь соціалізації.

Окремим стрижнем, на якому повинен базуватися зміст професійної підготовки, є комплекс педагогічних принципів. Для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет» найбільш прийнятними ми вважаємо такі принципи: наступність, міжпредметність, безперервність, ступеневість, гуманізм, систематичність, науковість, послідовність, доступність, диференціація тощо.

Принцип наступності у даному контексті відіграє важливу роль, оскільки успішність професійного навчання у вищому навчальному закладі багато в чому визначається своєрідним «розумовим» матеріалом, накопиченим студентами на попередніх етапах навчання. Окрім цього, неперервність і наступність професійної підготовки в системі «коледж – університет» скорочує терміни навчання, попереджує дублювання змісту відповідних дисциплін й забезпечує відповідне раціональне використання матеріально-технічних ресурсів вищих навчальних закладів; розширюються можливості поточного корегування змісту професійної освіти та зміни спеціалізації відповідно до вимог і замовлень на ринку праці [7, с. 111].

Під час навчання у вищому навчальному закладі перед студентом постає безліч видів діяльності. З нашої точки зору, доречно у професійній підготовці майбутнього фахівця фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет» виокремити такі види діяльності: виховну, навчальну, виробничу, науково-дослідну, фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову діяльність.

На другому етапі пропонується визначити структуру, критерії та рівні професійної підготовки.

Структура професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту складна і багатоаспектна. Передусім, йде розподіл професійної підготовки на основні блоки і компоненти. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту складається із трьох основних блоків: методологічно-цільового, змістово-процесуального та результативного [5, с. 86]. Вказані блоки містять вичерпну інформацію стосовно складових елементів професійної підготовки. До компонентів навчання студентів професор А. Конох відносить: цільовий (постановка конкретної мети вивчення навчального матеріалу на лекції, практичному, семінарському заняттях за певною дисципліною); стимулювально-мотиваційний (створення умов, що спонукають студента до активної навчально-пізнавальної, професійної діяльності, формують у них позитивну мотивацію цієї діяльності); змістовий (оптимальний підбір дисциплін навчального плану, змістовність навчальних програм, продуманість змісту навчального заняття); операційно-дієвий і процесуальний (добір прийомів, методів та організаційних форм навчання, оптимальне поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи із засвоєння студентами змісту дисциплін і навчального матеріалу, вироблення в них відповідних умінь та навичок); контроль-оцінювальний та контроль-регулювальний компоненти (контроль за засвоєнням студентами знань, набуттям умінь і навичок, внесення необхідних корективів до змісту і методики навчання з метою підвищення ефективності; виявлення рівня знань, умінь і навичок кожного студента, причин неуспішності в кожному конкретному випадку і відповідна робота щодо їх усунення) [8, с. 309].

Методологічно-цільовий блок включає мету, завдання, підходи до навчання, педагогічні принципи. Таким чином, на першому етапі організації змісту навчально-виховного процесу вже були розроблені та розкриті дані категорії.

Змістовно-процесуальний блок – наймасштабніший, оскільки конкретизує весь механізм навчання. Він містить наступні елементи: перелік дисциплін, форми, засоби і методи навчання. Як на початковому рівні вищої освіти – в коледжі, так і на наступних рівнях – в університеті підготовка здійснюється за варіативною та інваріативною частинами. Інваріативна частина складається з дисциплін, які покликані закласти базовий зміст освіти майбутніх фахівців до здійснення діяльності в галузі фізичної культури і спорту. Варіативна частина передбачала цикли професійно-орієнтованих дисци-

плін, самостійного вибору студентів [9, с. 117]. Для майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет» модель професійної підготовки передбачає заняття різноманітних форм (лекції, семінари, практичні та самостійні заняття, культурно-масові заходи, практики, науково-дослідницька робота, секції, екскурсії) за допомогою різноманітних засобів (підручники, рухова активність, наочні посібники, тести) та методів (словесні, наочні, практичні, дедуктивні, індуктивні тощо).

Результативний блок містить елементи, за допомогою яких можна підбити підсумок навчання, а саме: критерії та рівні ефективності професійної підготовки. Розробка вказаних категорій є кінцевим етапом організації навчально-виховного процесу. Моніторинг процесу і результатів професійної підготовки є умовою ефективності діяльності навчального комплексу «коледж-університет». Погоджуючись з вченою Ю. Коваленко, ми зупинилися на наступних критеріях ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, а саме:

- сформованості мотиваційної готовності;
- когнітивно-діяльнісний;
- особистісний;
- здоров'язберігаючий [9, с. 177].

У результаті навчання на різних ступенях багаторівневої освіти студенти досягають такі рівні професійної підготовки: молодший спеціаліст – базовий професійний, бакалавр – вищий професійний, магістр – науковий професійний.

Висновок. Наступність професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет» є одним із провідних принципів. Зміст підготовки, побудований з урахуванням цього принципу й буде організований найбільш вдало, логічно та раціонально. Організаційно-методичні засади наступності професійної підготовки включають детальне опрацювання усіх складових навчально-виховного процесу. Професійна підготовка майбутніх фахівців у навчальному комплексі – складна конструкція, проте оптимізація її змісту можлива за умови дотримання принципу наступності.

Аналіз науково-методичних джерел літератури дозволив зробити висновок, що, завдяки відповідності змісту професійної підготовки принципу наступності, освітній процес буде цілісним і безперервним, а адаптація студентів на всіх ступенях навчання – більш легкою і швидкою.

Подальші дослідження актуально і доцільно проводити у напрямі модернізації та інтеграції навчальних планів та програм, що будуть забезпечувати наступність на стику системи «коледж-університет».

Література

1. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: Підручник. – Харків: «ОВС», 2005. – 240 с.
2. Бальсевич В. К. Интеллектуальный вектор фізичної культури людини (до проблеми розвитку фізкультурного знання) / В. К. Бальсевич // Теорія і практика фізичної культури. – 1991. – № 7. – С. 37-41.
3. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 840 с.
4. Ганелин Ш. И. Преемственность в учебно-воспитательной работе в 4-5 кл. / Под ред. Бушли А. К. // Изд. АПН РСФСР. – М. Л. – Вып. 72. 1955. – 187 с.
5. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: дис... канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Маслюк Р. В. – Умань: Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2015. – 286 с.
6. Пікула М. Система ступеневої професійної освіти в навчально-методичних комплексах: деякі аспекти функціонування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19241-sistema-stupenevo%D1%97-profesijno%D1%97-osviti-v-navchalno-metodichnix-kompleksax-deyaki-aspekti-funkcionuvannya.html>
7. Денисова Н. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж-університет»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Денисова Наталія Володимирівна; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. – 186 с.
8. Конох А. П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України; Конох Анастасій Петрович. – К., 2007. – 494 с.
9. Коваленко Юлія Олександрівна. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах. [Текст]: Дис... канд. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Коваленко Ю. О. – Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2008. – 313 с.

References

1. Gercyk M.S., Vaceba O.M. Vstup do special'nostej galuzi «Fizyczne vyhovannja i sport»: Pidručnyk. – Harkiv: «OVS», 2005. – 240 s.
2. Bal'sevych V. K. Intel'ktual'nyj vektor fizychnoi' kul'tury ljudy (do problemy rozvytku fizkul'tur-nogo znannja) / V. K. Bal'sevych // Teorija i praktyka fizychnoi' kul'tury. – 1991. – № 7. – S. 37-41.
3. Fylosofskij encyklopedyčeskij slovar' / gl. redakcyja: L. F. Yl'ychev, P. N. Fedoseev, S.M. Kovalev, V. G. Panov. – M.: Sov. encyklopedyja, 1989. – 840 s.
4. Ganelyn Sh.Y. Preemstvennost' v uchebno-vospytatel'noj rabote v 4-5 kl. / Pod red. Bushly A.K. // Yzd. APN RSFSR. – M. L. – Вып. 72. 1955. – 187 s.
5. Masljuk R.V. Profesijna pidgotovka majbutnih uchytelev fizychnoi' kul'tury v systemi «pedagogichnyj koledzh – pedagogichnyj universytet»: dys... kand. ped. nauk, spec.: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoi' osvity / Masljuk R. V. – Uman': Umans'kyj derzh. ped. un-t im. P. Tychyny, 2015. – 286 s.
6. Pikula M., Sistema stupenevoi profesijnoi osviti v navchal'no-metodichnix kompleksakh: deyaki aspekti funkcionuvannya [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19241-sistema-stupenevo%D1%97-profesijno%D1%97-osviti-v-navchalno-metodichnix-kompleksax-deyaki-aspekti-funkcionuvannya.html>
7. Denysova N. V. Psyhologo-pedagogichna pidgotovka majbutnih uchytelev v umovah navchal'no-naukovogo kompleksu «koledzh-universytet»: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoi' osvity» / Denysova Natalija Volodymyrivna; Harkivs'kyj nac. ped. un-t im. G. S. Skovorody, 2006. – 186 s.
8. Konoh A.P. Teoretychni ta metodychni zasady profesijnoi' pidgotovky majbutnih fahivciv iz sportyvno-ozdorovchogo turizmu u vyshhyh navchal'nyh zakladah: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04 / Instytut pedagogichnoi' osvity i osvity doroslyh APN Ukrainy; Konoh Anatolij Petrovych. – K., 2007. – 494 s.
9. Kovalenko Julija Oleksii'vna. Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv fizychnogo vyhovannja ditej doshkil'nogo viku u vyshhyh navchal'nyh zakladah. [Tekst]: Dys... kand. nauk: 13.00.04 – teorija i metodyka profesijnoi' osvity / Kovalenko Ju. O. – Zaporizhzhja: Klasychnyj pryvatnyj un-t, 2008. – 313 s.

Багорка А. М. Організаційно-методичні засади наступності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет».

Процес професійної підготовки фахівців для галузі фізичної культури і спорту на сьогоднішній день все більшою мірою орієнтується на застосуванні принципу наступності при вивченні як природничо-наукових, так і загально-професійних та спеціальних дисциплін, який передбачає можливість відтворення, здобуття, примноження і оновлення знань студентів на основі міжпредметних зв'язків із попередньо вивчених дисциплін.

Розвиток багаторівневої освіти і ступеневої підготовки фахівців загострив проблеми наступності змісту різних рівнів і ступенів професійної підготовки. Серед них однією з актуальних є проблема формування змісту освіти та навчання в системі «коледж-університет».

Кожен рівень підготовки фахівців є професійно завершеним і займає своє місце в системі неперервної професійної освіти. Це означає, що, з одного боку, після кожного ступеня освіти випускники досить професійно компетентні і готові до діяльності, з іншого боку, у них є можливість отримання професійної

освіти на більш високому рівні.

Випускники коледжу готові до практичної діяльності. На сьогоднішній день більшість з них відразу після закінчення коледжу продовжують свою неперервну професійну освіту, вступаючи до університету. Але випускники коледжу, які вступають до університету, виявляються в неоднакових умовах в порівнянні із випускниками середніх шкіл.

Під час навчання в університеті у них за рахунок повторення окремих тем, розділів і цілих дисциплін не реалізується, а іноді і втрачається сформована в коледжі професійна спрямованість. Вивчення одного і того ж навчального матеріалу в системі коледжу і вузу збільшує загальну тривалість підготовки фахівців.

При реалізації принципу наступності складається модель безперервної підготовки фахівця в системі неперервної освіти. Модель характеризується поетапним процесом розвитку особистості, яка у міру засвоєння теоретичної інформації послідовно переходить від одного рівня безперервної підготовки до іншого.

Ключові слова: професійна підготовка, принцип наступності, система «коледж-університет», ступенева підготовка, багаторівнева освіта, фахівці фізичної культури і спорту.

Багорка А. Н. Организационно-методические основы преемственности профессиональной подготовки будущих специалистов физической культуры и спорта в системе «колледж-университет».

Процесс профессиональной подготовки специалистов для отрасли физической культуры и спорта на сегодняшний день ориентируется на применении принципа преемственности при изучении как естественнонаучных, так и общепрофессиональных и специальных дисциплин, предусматривающего возможность воспроизведения, получения, приумножение и обновления знаний студентов на основе межпредметных связей с предварительно изученными дисциплинами.

Вместе с тем развитие многоуровневого образования и ступенчатой подготовки специалистов обострил проблемы преемственности содержания различных уровней и степеней профессиональной подготовки. Среди них одной из актуальных является проблема формирования содержания образования и обучения в системе «колледж-университет».

Каждый уровень подготовки специалистов является профессионально завершенным и занимает свое место в системе непрерывного профессионального образования. Это означает, что, с одной стороны, после каждой ступени образования выпускники достаточно профессионально компетентны и готовы к деятельности, с другой стороны, у них есть возможность получения профессионального образования на более высоком уровне.

Випускники коледжа готові к практической деятельности. На сегодняшний день большинство из них сразу после окончания коледжа продолжают свое непрерывное профессиональное образование, поступая в университет. Но выпускники коледжа, которые поступают в университет, оказываются в неодинаковых условиях по сравнению с выпускниками средних школ.

Во время учебы в университете у них за счет повторения отдельных тем, разделов и целых дисциплин не реализуется, а иногда и теряется сформированная в коледже профессиональная направленность. Изучение одного и того же учебного материала в системе коледжа и вуза увеличивает общую продолжительность подготовки специалистов.

При реализации принципа преемственности составляется модель непрерывной подготовки специалиста в системе непрерывного образования. Модель характеризуется поэтапным процессом развития личности, которая по мере усвоения теоретической информации, последовательно переходит от одного уровня непрерывной подготовки к другому.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, принцип преемственности, система «колледж-университет», ступенчатая подготовка, многоуровневая образование, специалисты физической культуры и спорта.

Bahorka A. M. Organizational and Methodological Principles of Continuity of Professional Training of Future Specialists of Physical Culture and Sports in the «College-University System».

The process of training of specialists for physical culture and sports sector are increasingly focused on the application of the principle of continuity in learning of natural sciences, general professional and special disciplines, which provides the ability to play, competition, increase and update knowledge of students on based interdisciplinary connections with previously learned disciplines.

However, the development of multi education and training exacerbates the problem of continuity of content at different levels and degrees of training. Among them is one of the urgent problem of shaping the content of education and training in the «College-University system».

Each level of training is completed professionally and at the same time, takes its place in the system of continuous education. This means that after each stage of education graduates are rather professionally competent and ready to work, and they also have the opportunity to receive vocational training at a higher level.

But college graduates in the university are in unequal conditions with to high school graduates. While studying at the University they sometimes lost their professional orientation. The learning of the same educational material in college and university increases the total duration of training.

The model of continuous professional training in the system of continuous education is characterized by a gradual process of personal development, which is consistently moving from one level to another.

Keywords: training, the principle of continuity, «College-University system», multilevel education, specialists of physical culture and sports.